

și probleme atit de morfologie și geneză socială a societății românești cit și de interpretare a ipotezelor și cercetărilor istorice, care depășesc competențele noastre.

Fără a intra în țesătura argumentelor concrete ale diferitelor tratate de istorie, monografii, studii analizate de H. H. Stahl, reținem ideea de bază a autorului că orice istorie socială, pentru a fi științifică și a depăși faza de pură descriere a evenimentelor istorice, trebuie să se întemeieze pe o cunoaștere materialist-istorică a „formațiunilor social-economice”; istoricii, cu puține excepții, arată H. H. Stahl, nu au reușit să aplice riguros această metodologie, rezultatele cercetărilor lor dovedindu-se „atit de lacunare, încit, foarte curind, periodizarea și diagnosticile sociale puse, au fost contestate și înlocuite, rind pe rind, cu altele”, cum sint periodizarea pe formațiuni politice statale, studiul „culturilor” etc. (p. 210).

Ideea pe care se clădește de fapt întreaga această analiză a problemei periodizării istoriei naționale de către H. H. Stahl, privește obligativitatea metodologiei formațiunilor social-economice pentru a da legitimitate științifică unei cercetări de istorie socială. Dacă admiți această premisă ipotetică atunci întreaga argumentație a autorului, temeinic documentată empiric, este strinsă și coerentă.

Dacă însă interogația sociologului pornește de la premisa ipotetică de bază a lui H. H. Stahl punind semnul întrebării asupra legitimității enunțului istoric interpretat obligatoriu prin grila „dublei structuri”, atunci se pot imagina răspunsuri felurite, soluții alternative la cea propusă în volum. Ideea de a acredita capacitatea enunțurilor istorice de a fi în același timp științifice, adică de a oferi o explicație valabilă asupra datelor istorice în afara sau *dincolo* de metodologia marxistă a bazei și suprastructurii, se poate sprijini pe citeva argumente :

— apariția și instituirea disciplinei istorice, inclusiv instituirea ei în cadrul academic, cu mult înainte de apariția și recunoașterea sociologiei ca știință, în spetă a sociologiei marxiste ;

— dezbaterele care s-au purtat de-a lungul timpului și care se desfășoară și în prezent între istorici și sociologi cu privire la raporturile între disciplinele profesate de ei atestă pe lângă răspunsurile ce sociologizează istoria și soluții ce individualizează cele două discipline, atit în viziunea marxistă dar și nemarxistă. Printre cele mai recente contribuții care pledează pentru o înțelegere multiparadigmatică a celor două discipline, fiecare cu modul său propriu de abordare, se numără lucrări de prestigiu cum sint : John H. Goldthorpe : *The uses of history in sociology : reflections on some recent tendencies*, în „The British Journal of Sociology”, vol. 42, Nr. 2, June 1991, p. 211 — 230 ; Stephen Kendrick, Pat Straw David McCrone (eds.), *Interpreting the Past, Understanding the Present*, Macmillan, Basingstoke, 1990, 218 p ; Skocpol Theda (ed.), *Vision and Method in historical sociology*, Cambridge Univ. Press, 1984, 410 p. etc. ;

— viziunea interdisciplinară, formulată în cadrul Școlii Sociologice de la București și dezvoltată de H. H. Stahl în perspectivă materialist istorică, se poate asocia cu perspective disciplinare multiparadigmatice, așa cum o dovedesc cercetările de istorie socială contemporană consemnate de Theda Skocpol, Kendrick Stephen, McCrone David, Pat Straw în volumele amintite ;

— optica „dublei structuri” adoptată de H. H. Stahl ar putea fi la originea unor atitudini științifice „intransigente”, adoptate de H. H. Stahl în tratarea unor subiecte de istorie socială cum sint evaluările lipsite de comprehensiune asupra modului de a înțelege lumea satului de către Lucian Blaga, Dimitrie Drăghicescu, etc.

În ansamblu, lectura volumului lui H. H. Stahl provoacă imaginația sociologică și istorică a cititorului, îndemnind la reflecții și clarificări asupra modului de a cerceta și de a înțelege trecutul nostru mai vechi și mai recent.

Dr. Maria Larionescu

„*Mobilitate și stratificare socială*” — Reuniune științifică internațională, Trento — Italia, 14 — 16 mai 1992.

În perioada 14 — 16 mai 1992 s-au desfășurat la Trento-Italia lucrările Conferinței internaționale *Mobilitate și stratificare socială* organizată de Comitetul de cercetare 23 al Asociației Internaționale de Sociologie. Din România au participat dr. Oscar Hoffman și Ion Glodeanu, cercetători științifici la Institutul de Sociologie. Conferința a reunit cei mai reprezentativi specialiști preocupați de problematica mobilității și stratificării sociale din 20 țări (Italia, Elveția, Olanda, Australia, Cehoslovacia, Anglia, China, Malaezia, Iugoslavia, Taiwan, Suedia, Finlanda).

Au fost prezentate 56 de comunicări: 32 în cinci sesiuni plenare: *Mobilitate și inegalitate în perspectivă comparativă*; *Stratificare și mobilitate*; *Inegalități sociale în Italia contemporană*; *Inegalitate educațională și mobilitate*; *Stilul de viață, diferențieri, și 24 în două sesiuni paralele: Inegalitate, stratificare și mobilitate în Europa de Est*; *Imigrația și etnicitatea în procesele de stratificare*.

Din partea Institutului de Sociologie al Academiei Române au fost prezentate comunicările: *Mobilitate structurală ca factor de promovare a tranziției în România* de dr. Oscar Hoffman și *Aspirații egale — șanse egale. Inegalitatea șanselor la învățământul superior* de Ion Glodeanu și Ioana Petre.

Comunicările și discuțiile au abordat o arie tematică largă, începând de la problemele teoretice și metodologice de bază în analiza structurii sociale, a mobilității și stratificării, a sistemelor de diferențiere și inegalitate socială, la dezvoltarea unor rezultate ale cercetărilor concrete efectuate în diferite țări.

Din cuprinsul acestui schimb de opinii reținem ca prezentând un interes mai deosebit următoarele domenii:

Aspecte teoretice fundamentale în analiza mobilității și stratificării sociale.

Mobilitatea și stratificarea socială exprimă caracteristici de bază ale unei structuri sociale. În consecință, ele nu pot fi cercetate izolat de realitățile sociale concrete ale unei țări, implicând luarea în considerație a contextului societal complex ce determină situația și rolul diferitelor clase și grupuri ocupaționale. În acest cadru, o atenție specială s-a acordat sistemelor de valori, modelelor socio-culturale, particularităților istorice și naționale a comportamentelor diferitelor grupuri sociale în diferite contexte sociale. Pe această bază, discuțiile legate de comparabilitatea unor cercetări efectuate în țări diverse ridică numeroase greutăți, deoarece impun luarea în considerație a unor modele socio-culturale diferite, istorii naționale și condiții actuale de dezvoltare foarte mult diversificate. În acest sens, comparabilitatea nu poate fi făcută raportînd datele la un sistem unic de criterii (la un singur model luat ca etalon), ci, mai întâi, interpretînd realitățile unei țări pe baza contextelor lor naționale și ulterior, căutînd a evidenția trăsături comune mai multor țări sau particularități specifice uneia sau alteia și trăgînd concluzii asupra semnificației de bază a structurilor sociale globale și a liniilor de dezvoltare a țărilor luate în comparație. În discuțiile purtate s-a pus un accent deosebit pe varietatea modelelor empirice care trebuie luate în considerație și mai ales a situațiilor contextuale particulare. Datele pot conduce la concluzii diferite în cazul în care încercăm a le interpreta prin modele diverse. Estimarea efectelor schimbării devine, de aceea dificilă. Nu toate modelele structurale folosite în analiză sînt ierarhice (cel puțin pe anumite zone). Studiul modelului valoric american („visul american al egalității”) se dovedește inefficient pe alte modele socio-culturale. Chiar realitatea americană nu poate fi explicată doar prin acest model. Modelele ierarhice și cele neierarhice ar trebui folosite împreună. Modelul „visului american” se dovedește impopular în unele țări sau straturi. Pentru țările din Europa de Est, aflate în tranziție, există chiar o respingere a acestui model ca urmare a noilor orientări de valoare legate de privatizare și trecerea spre economia de piață.

Doar în aceste cadre teoretico-metodologice pot fi tratate probleme cum ar fi: raportul dintre mobilitate și aspirații, prestigiu și stratificare, inegalități sociale și aspirații sociale etc., toate presupunînd luarea în considerație a unor sisteme de valori și modele culturale specifice unor grupuri.

În același cadru teoretico-metodologic pot fi corect cercetate și interpretate problemele educației, ale învățămîntului și instrucției și rolul lor în procesele de mobilitate și stratificare socială. Aspirațiile pentru învățămînt pot fi determinate de sistemele de stratificare și diferențiere socială (exprimînd inegalitatea socială a șanselor de acces și promovare a celor cu situație social-economică inegală), dar pot contribui și la consolidarea și reproducerea acestor inegalități în măsura în care sînt rezultatul unor procese educative diferențiale în raport cu grupurile ocupaționale și straturile sociale (teoria laxistă a lui Higman).

În ceea ce privește modul de studiere a mobilității și stratificării sociale, discuțiile au reprodus cele două orientări de bază care există de mult timp în acest domeniu fără a putea ajunge la rezultate noi. Este vorba, pe de o parte, de viziunea stratificării sociale ca realizîndu-se pe un continuu social (inegalități sociale de diferite intensități, dar care nu departajează grupuri distincte, ci doar situații deosebite, cum ar fi veniturile, educația, complexitatea muncii, prestigiul etc.), pe de altă parte, conceperea stratificării ca avînd la bază grupuri (straturi) distincte, a căror caracteristici implică obiectiv discontinuități și obligă la stabilirea de poziții sociale în sistemul de stratificare (cum ar fi: accesul la putere, grupurile ocupaționale ierarhice, etc.).

În raport cu aceste două orientări, s-au făcut comunicări folosind metode și tehnici diferite de prelucrare și analiză a datelor și s-au purtat interesante discuții. Pe acest fundal al dezbaterilor, mulți participanți au luat în considerare problema inegalităților sociale. Democrația nu înseamnă lipsa inegalităților și doar a privilegiilor și a prejudiciilor, a lipsei de justiție socială. Inegalitățile sociale (nu numai cele naturale) sînt normale într-o societate ce valorizează capacitatea și eforturile personale, ce stimulează competiții și permanenta inovație. O structură socială „egalitariană” duce la blocarea intereselor și a motivațiilor competitive și totodată, poate exprima ea însăși o justiție structurală. Există și inegalități sociale ce exprimă limitele dezvoltării și ale finalității umane ale acesteia (legate de șansele inegale, de imposibilitatea realizării unor aspirații datorită lipsei condițiilor etc.). Multe comunicări au prezentat critic unele realități ale țărilor occidentale, atrăgîndu-se atenția de a nu idealiza situația socială a acestora. Oglindirea inegalităților sociale în cadrul percepției sociale a diferitelor straturi oferă și ea un domeniu interesant al analizei, punîndu-se în evidență modelele socioculturale diferite de evaluare a acestora (cu deosebire între populația țărilor occidentale și a celor din Europa de Est).

O concluzie de fond a dezbaterilor a constituit-o necesitatea ca ansamblul metodelor și tehnicilor de cercetare, analiză și prelucrarea datelor să fie subordonat modului sociologic (teoretico-metodologic) de a interpreta realitățile supuse analizelor statistico-matematice. Numeroase și esențiale aspecte ale proceselor de mobilitate și stratificare socială se referă la realități de ordin calitativ (opinii, diferențieri atitudinale, poziții sociale, deosebiri culturale, religioase etc.) ce impun metode și tehnici specifice de prelucrare. Este adevărat, matematic putem face orice fel de calcul, dar se pune problema relevanței sociologice a acestuia. În acest sens, o serie de comunicări au generat rezerve și critici directe sub aspectul fundamentului teoretic al folosirii unor metode și tehnici de recoltare, prelucrare și analiză a datelor.

Rezultate ale cercetărilor concrete

Numeroase comunicări au avut ca obiect prezentarea unor realități sociale prin intermediul investigațiilor concrete. Trecînd peste particularitățile tematice ale acestor expuneri reținem cîteva aspecte cu caracter de generalitate.

S-a relevat, și în acest cadru al dezbaterilor, necesitatea fundamentării analizelor concrete pe luarea în considerație a unei înțelegeri globale a problemelor și a contextelor sociale la care se raportează. Astfel, mobilitatea și stratificarea socială specifice țărilor occidentale nu poate fi studiată și corect înțeleasă fără a te referi la schimbările structurale prin care trec aceste țări (pe căi specifice, în condiții diferite etc.). Totuși nu se poate înțelege nimic din mobilitatea și stratificarea proprie țărilor din Europa de Est dacă nu se precizează sensul schimbărilor prin care trec (sau ar trebui să treacă) după lichidarea (în grade diferite) a puterii comuniste.

În afară de interesul imediat pe care comunicările l-au prezentat, prin înfățișarea realităților unor țări și posibilitatea comparării situației lor pe o serie de criterii, discuțiile au relevat necesitatea unei atenții mai serioase acordate justei interpretări teoretice a datelor cu care lucrează sociologii în acest domeniu. S-a arătat, încă din referatul instructiv prezentat de Robert Erikson și John H. Goldharpe, că trebuie să asigurăm, un mod corect de recoltare a datelor, de raportare și interpretare a lor. Și aici, apar o serie de probleme teoretice, uneori chiar fundamentale, de natură filosofică și nu numai științifică. Dacă datele au prioritate față de modelele teoretice în ceea ce privește gradul de acceptabilitate al demersului sociologic, corectitudinea faptică a afirmațiilor, este la fel de util a lua în considerație faptul că procesul de convertire a datelor într-un discurs științific de natură sociologică impune un aparat tehnic bine elaborat și suficient de lucrativ. În acest sens, probleme de bază ale cercetărilor empirice, cum ar fi: alcătuirea cadrului de analiză în sistemele de stratificare (denumirea și numărul straturilor, criteriile și corelații la existența straturilor continue sau alcătuite din grupuri diferite, definirea straturilor și a tipurilor de mobilitate, simetria sau asimetria proceselor în țări diferite etc.), compararea rezultatelor, diagnoza proceselor de mobilitate și stratificare, elaborarea indicatorilor sociali ai distribuirii justiției (injustiției sociale etc.), nu pot fi rezolvate fără un demers teoretic bine pus la punct.

Analizele concrete au nevoie de elaborarea unui sistem de variabile macrosociale pe baza cărora să se constituie sistemul de variabile și indicatori specifice mobilității și stratificării sociale. Astfel, industrialismul a produs foarte diferențiate schimbări în raport cu o serie de factori ce nu au jucat același rol. Industrialismul nu poate fi înțeles, de exemplu, în afara acțiunii factorului politic (el însuși fiind expresia unei decizii și acțiuni cu caracter politic), legat de doctrina socioeconomică promovată, politica socială a regimului (cu expresie a raporturilor dintre muncă și capital), sfera tehnologică („stilul tehnologic” generat de sistemul de interese și motivații ale acțiunii tehnologice) etc. Variabile macrosociologice ce stau

la baza analizelor concrete și în acest caz. Pentru a răspunde la unele întrebări fundamentale, cum ar fi: *sensul și funcțiile mobilității structurale, raportul dintre mobilitatea structurală și schimbarea socială*, schemele conceptuale folosite joacă un rol esențial (s-a discutat mult problema mecanismului social al formării claselor în raport cu care putem răspunde la întrebarea crucială a sensului actual al mobilității sociale în sistemul „claselor postindustriale”).

În întrepătrunderea unor factori diferențiatori sau omogenizatori, ce acționează în procesele de schimbare în lumea occidentală contemporană, combinarea variabilelor legate de indicatori măsurabili cu cele macrosociale, calitative trebuie să ocupe un loc mai important în domeniul sociologic.

Trecerea de la simpla descriere a realității, la efectuarea unor studii de natură științifică impune o atenție serioasă acordată aparatului teoretico-metodologic în cercetarea mobilității și stratificării și a proceselor ce au loc în cadrul structurilor sociale în ansamblul lor.

Participarea noastră la lucrările Conferinței din Trento ne-au condus la necesitatea constituirii unui colectiv mai larg de cercetători care să treacă la efectuarea unor studii sistematice și de mai mare amploare a proceselor de mobilitate și stratificare socială ce încep a juca un rol tot mai important în direcționarea societății românești în perioada actuală a tranziției. În consecință, în planul de cercetare pe 1993 s-a inclus acest domeniu de preocupări, ceea ce ne va permite și să efectuăm o cooperare internațională benefică cu institutele sociologice din străinătate.

Oscar Hoffman

The Romania Project U.K. — Un program de dezvoltare și stimulare a sănătății comunitare în România. Ciclu de cursuri în cadrul programului R.P.U.K., Anglia, 7 — 20 iunie 1992

În perioada 7 — 20 iunie a.c. s-a desfășurat în Anglia (la Londra și Leeds) cel de al doilea ciclu de cursuri în domeniul promovării și dezvoltării sănătății, desfășurate în cadrul programului „*The Romania Project U.K.*” (R.P.U.K.) elaborat de organizația nonguvernamentală britanică cu același nume.

Inițiat imediat după evenimentele din decembrie 1989, din România, ca o acțiune cu caracter filantropic destinată ameliorării condițiilor de viață ale unor categorii defavorizate de populație, proiectul și-a propus inițial scopuri de ajutorare prin trimiterea de fonduri în România, recoltate de la diferitele instituții, companii sau persoane particulare existente în Marea Britanie. De exemplu, în aprilie 1990, principalii inițiatori ai proiectului — Sally Markwell (director R.P.U.K.) și Lis Davies (colector de fonduri) au primit de la Welcome Break Motorway Services din Birmingham suma de 18 000 lire sterline strinsă prin bunăvoința a peste 80% din personalul acestei întreprinderi britanice, deosebit de sensibilizată la problemele sociale ale României în perioada de tranziție.

Ulterior, organizatorii proiectului au devenit conștienți de faptul că resursele financiare sînt limitate, neputînd acoperi decît o mică parte din trebuințele presante ale populației românești. De aceea, R.P.U.K. și-a reorientat eforturile în direcția organizării în Anglia a unor programe speciale de instrucție și învățămînt destinate mai multor categorii de specialiști și profesioniști români pentru a dobîndi cunoștințe, informații și aptitudini necesare elaborării unor programe proprii, în domeniul în care activează, privind dezvoltarea și promovarea sănătății la nivelul comunității românești.

În mai 1991 a demarat așa-numitul program „R.E.A.C.H.” (*Romanian Education and Community Health — Educație și sănătate pentru comunitatea românească*) constînd în organizarea unei prime serii de cursuri de trei săptămîni, în domeniul promovării sănătății comunitare, la care au participat opt specialiști români, reprezentanți ai unor profesii și instituții diferite, printre care medici, psihologi, lucrători mass-media, preoți, activînd în instituții aparținînd Ministerului Sănătății, Ministerului Tineretului și Sportului, Radio Televiziunii Române și Bisericii Ortodoxe Române.

Acest program a dat posibilitatea participanților să cunoască, în mod direct, modul de funcționare a sistemului educației comunitare pentru sănătate din Anglia (vizita la Cardiff a fost deosebit de instructivă, în acest sens) și să dobîndească multiple informații utile, promovării unor programe speciale de sănătate pentru România. După absolvirea acestor cursuri, majoritatea participanților români au inițiat ei însuși programe de dezvoltare a sănătății comunitare în România (de exemplu, „*Sănătatea individului și sănătatea comunității: cunoașterea de sine și relațiile interpersonale*”, proiect privind educația sanitară în școli,